

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Yüksek Lisans Öğrencisi

Şule TURGÜLER

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0888-2670>

Bolu Abant İzzet Baysal
Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü. E-mail:
sule.turguler@gmail.com

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 31/03/2025 27/05/2025

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1668467>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

1989 Bulgaristan Zorunlu Göçü'nün Türkiye Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkisi

*Socio-Economic Impact of the 1989 Bulgarian Forced Migration
on Turkey*

ATIF: TURGÜLER, Şule, "1989 Bulgaristan Zorunlu Göçü'nün Türkiye Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkisi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 11/2 (Haziran 2025), s. (174-193)

CITE: TURGÜLER, Şule, "Socio-Economic Impact of the 1989 Bulgarian Forced Migration on Turkey", *Journal of History and Future*, 11/2 (June 2025), pp. (174-193)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Türkiye'nin sınır komşusu Bulgaristan, topraklarında yaşayan Türklere asimilasyon politikası uygulamış ve Türkleri göç etmek zorunda bırakmıştır. Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru gerçekleşen kitlesel hareketlerin sonuncusu ise 1989 göçüdür. Bu makalede; 1989'da yaşanan olayların gelişim süreci, göçmenlerin Türkiye'ye geçişleri sonrasında barınma ihtiyaçlarının nasıl giderildiği, iş bulma süreçleri, genel nüfuslarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Türkiye, göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için tüm imkanlarını seferber etmiş ve Bulgaristan Türklerine destek çıkmıştır. Bulgaristan'ın baskıcı politikasından kaçarak Türkiye'ye gelen Naim Süleymanoğlu, bu haklı davanın en tanınan savunucularından birisidir. Onun Türkiye'ye gelmesiyle birlikte Bulgaristan Türklerinin sesi tüm dünya tarafından duyulur hale gelmiştir. Bu süreçte sınırdan Türkiye'ye vizeli ve vizesiz girişler yapılmış, durumu kontrol altına alabilmek için hükümet çalışmalar yapmıştır. Aile içerisinde bazıları vize alabilirken diğerleri vize alamamış ve bu durum bölünmüş aile sorununu meydana getirmiştir. Sorunun askıda kalması sebebiyle de tersine göç başlamıştır. Bulgaristan'a geri dönenlerin sayısı Todor Zhivkov'un görevden istifasıyla birlikte giderek artmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Bulgaristan, Türkiye, Göç, Sosyo-ekonomi, Asimilasyon.

Abstract

Bulgaria, Turkey's neighboring country, imposed an assimilation policy on the Turks living in its territory and forced them to migrate. The last of the mass movements from Bulgaria to Turkey in the pre- and post-Republican period was the 1989 migration. This article provides information on the development process of the events of 1989, how the accommodation needs of the migrants were met after their passage to Turkey, the process of finding a job, and their general population. Turkey mobilized all its means to meet the basic needs of the migrants and supported the Bulgarian Turks. Naim Süleymanoğlu, who fled Bulgaria's oppressive policies and came to Turkey, is one of the best-known defenders of this just cause. With his arrival in Turkey, the voice of Bulgarian Turks became heard all over the world. During this period, there were visa and visa-free entries to Turkey through the border, and the government worked to control this situation. Some in the family were able to obtain visas while others were not, creating the problem of the divided family. Reverse migration has begun as a result of the pendency of the problem. The number of returnees to Bulgaria has steadily increased since the resignation of Todor Zhivkov.

Keywords:

Bulgarian, Türkiye, Migration, Socio-economic, Assimilation.

Giriş

Toplumun temel taşı olan insan, doğduğu andan itibaren çeşitli bağlarla bulunduğu çevreye tutunmuştur. Bu ilk tutunuş aileyle başlayıp dünyaya geldiği sosyal ve fiziksel çevreyle devam eder. Çoğu birey doğduğu topraklarda doğup ölmek isterken sosyal, ekonomik, siyasi vb. sebeplerden dolayı bir kopuş yaşayıp doğduğu toprakları terk edebilir ya da gitmek zorunda bırakılır. İlk insanların varlığından günümüze süregelen göç; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel gibi birçok sebeple gerçekleşirken, aynı zamanda bu göçler zorunlu olabilmektedir. Türk tarihine bakıldığında ise Türkiye'nin, coğrafi konumundan dolayı çok defa göç alıp verdiği gözlemlenmektedir. Bu göçler, ülkenin demografik olduğu kadar, toplum yapısını da büyük ölçekte etkilemiştir.¹

Bulgaristan'dan Türkiye'ye bir asırdan fazla devam eden sancılı olarak nitelendirebileceğimiz göç süreci yaşanmıştır. Türkiye'ye doğru yaşanan zorunlu göçün temelinde ise Osmanlı Devleti'nin Rumeli Bölgesinde fethettiği topraklara Türk ve Müslüman halkını iskan ettirmesi yatmaktadır. İlk aşamada göçebe boylar bölgeye yerleştirilirken sonrasında Osmanlı askerlerinin bir kısmı muhafız olarak bölgede bırakılmış, ardından kurmuş oldukları ibadethanelerle birlikte faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Müslüman nüfusunun giderek arttığı bu süreçte, iskan ettirilenlerin yaşadıkları bölgeye adaptasyon sağlayarak geleneklerini yaşatmaya devam ettikleri, bulundukları yerlere Türkçe isimler vererek kültürlerinin devamlılığını sağlamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Kervansaray, köprü, çeşme, han, hamam, ibadethane, tekke, imaret, medrese vb. Türklere ait mimari eserlerin Bulgaristan topraklarında inşa edilmesi, Türklerin öz kimliklerini devam ettirmek için çabalamalarının bir sonucudur.²

“Doksanüç Muhacereti” olarak bilinen ilk büyük göç, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda gerçekleşmiştir. 1878'de Bulgar Prenslığı'nin kurulmasıyla birlikte Türk nüfusu azaltılmak istenilmiş ve sonucunda Türkler göç etmeye başlamışlardır.³ 1912-1913 yıllarında yaşanan Balkan Savaşları, durumu daha kötü hale getirmiş ve 1950'ye kadar devam edecek olan bir göç dalgası meydana gelmiştir. Balkan Savaşlarında Bulgaristan'ın karşısında yer alan Osmanlı Devleti, Türklere karşı olan antipatiyi daha fazla arttırmaktan öteye gidememiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte Türklerin mallarına el konulmuş, dinleri değiştirilmeye çalışılmış, camiler tahrip edilmiş hatta yıkılmıştır. Karşı çıkanlar ise göçe zorlanmıştır. Bu dönemde göç ettirilenlerin sayısı ile ilgili net bir bilgi mevcut değildir.⁴ Türklere yapılan baskı yıllar içerisinde etkisi artarak devam etmiştir. Bulgar Hükümeti, tarlada işlerini ihmal ettikleri, kendi arzularıyla göç etmek istedikleri, Bulgaristan'ın yıllık üretimini düşürdükleri ve Bulgaristan Hükümeti'nin başarılarının önünde engel oldukları gerekçeleriyle Türkleri, Türkiye sınırına göç ettirmek için toplamışlardır. Bu şekilde 1950-1951 Göçü, Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru gerçekleşmiştir.

1 Süleyman Ekici ve Gökhan Tuncel, “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 5, sy 1 (2016): 9-10.

2 Ayşegül İnginar Kemaloğlu, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2012), 21.

3 İnginar Kemaloğlu, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, 26.

4 Gülay Özgür, “Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü”, (Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008), 55.

Yaşanan bu göçlerin çekirdeğindeki en büyük sorun (u) ise ailelerin birbirinden kopartılması olmuştur. Türkiye ve Bulgaristan arasındaki diplomasinin belli bir yumuşaklık kazanması sonucunda parçalanmış aileleri bir araya getirmek adına yeni göç başlatılmıştır. Yakın Akriba Göçü olarak da bilinen 1969-1978 Göçüyle takriben 130.000 kişi göç etmiştir.⁵ Türkiye-Bulgaristan arasında yapılan anlaşmaya göre 1952 yılına kadar Türkiye'ye akrabaları göç edenler bu durumdan faydalanabilecektir. Anlaşmadan sadece; karı-koca, ana, baba, büyükana, büyükbaba ve bunların ana babaları, *çocuklar, torunlar ve bunların eş ve çocukları*, işbu anlaşma yürürlüğe girinceye kadar evli olmayan kız ve erkek kardeşlerle ölü kız ve erkek kardeşlerin bekar reşit ve gayri reşit çocukları faydalanabilecekti.⁶

Todor Jivkov'un Asimilasyon Politikası

Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov tarafından hayata geçirilen “Yeniden Doğuş” projesi, Bulgaristan’da yaşayan Türk azınlığın asimilasyonu üzerine kurgulanmıştır. Bahsi geçen fikrin ortaya çıkışı ilk defa 18 Ocak 1985 tarihinde Bulgar Komünist Partisi il komite sekreterlerinin toplantısında Bulgaristan Devlet Şura Kurulunun Bakan Yardımcısı Georgi Atanasov’un yaptığı konuşmada gerçekleşmiştir. “*Türk Düşmanlığı*” olarak adlandırılan bu tavır, Bulgaristan Türklerinin isimlerinin değiştirilmesi, Türkçe’nin yasaklanması, basın ve yayın sansüründen ziyade sadece dini özgürlüklerin dikkate alınması anlamına geliyordu.⁷ Zira camilerin yıktırılması, namaz, oruç ve sünnet gibi Müslümanların dini vecibelerinin yerine getirilmesinin engellenmesi bu politikanın bir sonucuydu. Dini unsurların yanı sıra Müslümanlar arasında yapılan evlilikler de engellenmeye çalışılmıştır. Öte yandan hayatta olan ve ölenler için uygulanan isim değiştirme siyaseti bağlamında mezar taşlarında yazan Türkçe isimler dahi değiştirilmiştir. Bulgarcanın kullanılan tek dil olması konusunda düzenlemeler yapılmıştır. Mevcut duruma karşı çıkanlar ise Belene Kampı’na sürgün edilmiş, baskılanmış hatta öldürülmüşlerdir.⁸

Dönemin Türkiye Dış İşleri Bakanı Vahit Halefoğlu, Bulgaristan’da yaşamakta olan Türklerin öldürüldüklerine dair ellerinde resmi bir bilgi olmadığını söylemekle birlikte “*Türk azınlığı Bulgar Hükümeti için bir sorun yaratıyorsa, Türkiye bu meselenin halli yolunda elinden gelecek yardımda bulunmaya hazırdır. Türk milleti soydaşlarına her zaman kollarını açmıştır.*” diyerek Bulgaristan’da yaşayan Türklere destek vereceklerini dile getirmiştir. Halefoğlu, Bulgaristan içişlerine karışmak istememekle birlikte “*ateş olmayan yerden duman çıkmaz*” söylemiyle de Bulgaristan Türklerine yapılanların farkında olduklarının sinyalini de vermiştir.⁹

Türk Hükümeti, Bulgaristan Türklerine yapılan baskıyı engelleyebilmek adına Bulgaristan’a üç kez nota vermiş fakat her seferinde olumsuz yanıt almıştır. 22 Şubat 1985’te gönderdikleri nota Mart 1985 tarihinde cevap bulmuş, Bulgaristan, göç anlaşması için masaya oturmak istemediklerini üstü kapalı bir şekilde belirtmiştir. Bu durum üzerine Türkiye yeni bir nota vererek daha açık

5 TBMM Tutanak Dergisi, D: XVIII, Y. Y.: 2, C.: 28, (7 Haziran 1989), 280.

6 Bilal N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2009), 345.

7 Taner Nizamoglu, “Bulgaristan Komünist Partisi Belgelerine Göre Zorla İsim Değiştirme Operasyonu ve 1989 Göçü”, (Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2022), 39.

8 İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi*, (Ankara: Trakya Üniversitesi Yayınları, 1990), 13.

9 “Bulgaristan İçin Gizli Oturum Kabul Edildi”, *Cumhuriyet*, 14 Şubat 1985.

konusmalarını talep etmiştir.¹⁰

Bulgar Hükümetinin baskısının giderek artması sonucunda Türkler lokal direnişlere başlamışlardır. Norveç Helsinki Komitesi'nin İcra Sekreteri Bjorn Cato Funnemark'ın Ocak 1987'de hazırladığı rapora göre; direniş gösteren Türkler, tutuklanarak hapishanelere gönderilmiş, yaralanmış ve öldürülmüşlerdir. Kayıtlara geçmemekle birlikte Türkler, hapishanelerde ve hastanelerde öldürülmeye devam edilmiştir. Hapsedilerek öldürülenler arasında aynı zamanda Türk aydınlar ve hocalar da yer almıştır. Ocak 1985'te eski siyasetçi Nizami Akuliç, yeğeni İmam Enbiya Ömer Mahmudov'un öldürüldüğünü dile getirmiştir. Delil toplamak için Bulgaristan'a gelen araştırmacılara ise sahte Ömer Mahmudov'u öne sürmüşlerdir. Bu şekilde küçük illüzyonlarla baskı yapmayan, katliamlarda bulunmayan, masum bir hükümet modeli çizilmeye çalışmıştır.¹¹

Bulgaristan Millet Meclisi Başkanı Stanko Todorov'un Bulgaristan'ın asimilasyon politikası yürüttüğünü açıkça dile getirmesinin ardından konu TBMM gündemine taşınmıştır. Hatay Milletvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu, Başbakan Turgut Özal'a soru önergesi sunmuştur. Sökmenoğlu'nun soruları ise şu şekildedir:

1. Soydaşlarımıza Bulgaristan'da yapılan baskıyı alenen dünya kamuoyuna ilan etmiş bulunan Bulgar Meclis Başkanının tavrı karşısında ne gibi bir önlem alınmıştır?
2. Cumhuriyet Hükümetimizin, Bulgaristan'da eziyet edilen soydaşlarımızın göçlerine izin verilmeyerek, hatta Anavatana göç arzusu izhar edenleri de sürgüne göndereceklerini açıklaması karşısında, son tutumu nedir?
3. "Camilerin, dini inançların sosyalizme karşı kullanıldığında layık olduğu tedbir alınacaktır" diyen zihniyete karşı düşünülen tedbir nedir?

Üç sorunun cevabını Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu vermiş, Stanko Todorov'un Sliven Kasabası'nda yaptığı konuşmada Türklerin Türkiye'ye göç etmelerine izin verme niyetinde bulunmadıklarını beyan etmiştir. Onun bu kararına direnenler size kısa süre içerisinde Bulgaristan'ın uç noktalarına sürülmüşlerdir. Türkiye durumun düzeltilmesi adına Bulgaristan'la diplomasi yoluna girse de bu süreç sağlıklı bir şekilde ilerleme sağlayamamıştır. Bulgaristan Hükümeti, başladığı andan itibaren reddettikleri asimilasyon politikalarını artık kabul etseler de konuyu başka bir boyuta taşıyarak Türklerin gönüllük esasına dayalı olarak isim değiştirdiklerini öne sürmüştür. Bulgaristan'da yaşayan Türklerin haklarının savunulması ve göç anlaşmasının imzalanması konusu artık sadece Türkiye'nin değil dünyanın da gündemine oturan bir mesele haline gelmiştir.¹²

Bulgaristan Hükümeti'ne karşı tepkiler çıkış gibi büyümüş, Türklere uygulanan baskının durdurulması doğrultusunda çeşitli dernekler oluşturularak miting faaliyetleri yürütülmüştür. Bunlardan birisi olan Göçmenler Cemiyeti, konuya dikkat çekebilmek adına 12 maddelik bir bildiri hazırlayarak Ankara'ya göndermiş, partilere bu noktada sağduyu çağrısında bulunmuştur. Bulgaristan'da yaşanan olayların çözüme kavuşturulması bağlamında bu istekler önem arz etmekteydi. Bu 12 istek şu şekildedir:

1. Parti Merkez Komitesi Politbürosu'nun Türk soykırımına ilişkin 1969, hükümetin 1970 ve

10 "Sofya'dan Soğuk Yanıt", *Cumhuriyet*, 2 Mart 1985.

11 Bjorn Cato Funnemark, "Bulgaristan'daki Türk ve İslam Azınlığa Baskı", *Belleten*, c. 51, sy 201 (1987): 1461-1465.

12 TBMM Tutanak Dergisi, D: XVII, Y. Y.: 2, C.: 15, (16 Nisan 1985), 151-152.

1984 yıllarında onayladığı ve bundan sonra hemen uygulanmasına geçildiği gizli “*Bulgarlaştırma kararlarının*” *hükümsüz bırakılması*.

2. Silah gücüyle kimlikleri değiştirilen 500 bin soydaşımızın eski ad ve soyadlarının iade edilmesi.

3. Tutukevlerinde ve temerküz kamplarına sürülen, polis dairelerinin mahzen katlarında dayaktan geçirilen, aç ve susuz tutulan, verilere göre 12 bin 500 erkek ve kadın soydaşımıza uygulanan engisizyonlara son verilmesi söz konusu soydaşlarımızın serbest bırakılması.

4. BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin, Helsinki Nihai Belgesi ve Bulgaristan Anayasası’nın hak ve özgürlüklerle ilgili maddelerinin Bulgaristan’da da uygulanmasıyla 2 milyon soydaşımızın yaşamlarının garantiye bağlanması.

5. Ordu ve polis bölüklerinin denetiminde bulunan Rodoplar’ın, Trakya’nın, Deliorman ve Dobruca’nın, Gerlova ve Tozluk’un silahlı Türk düşmanlarından arındırılması.

6. Türk düğün ve bayramlarını, örf ve adetlerini, ölüm ve doğum törenlerini siyasal suç kapsamına alan yasağın kaldırılması.

7. Soydaşlarımızla her türlü muhaberatın polis denetiminden arındırılması.

8. Turist olarak Bulgaristan’ı ziyaret edenlerin, akrabalarını, oturdukları şehir ve köylerde ziyaret etmelerinin güvenceye bağlanması.

9. Kapatılan Türk okullarının yeniden açılarak Türk çocuklarının Türkçe eğitim-öğretim görmeleri.

10. Türklerin, eşit haklı vatandaş olarak en ağır sektörlerde çalışmalarına son verilmesi.

11. Soydaşlarımıza işkence, zulüm, insanlığa aykırı, onur kırıcı cezalar ya da işlemlerin kaldırılması.

12. Soydaşlarımızın düşünce, vicdan, din ve dil özgürlüklerinden yoksun bırakılmaması, kanunun eşit uygulanmasından yararlanmaları.¹³

Kendi anayasasının dışarısında kararlar alıp uygulayan Bulgaristan Hükümeti karşısında bu durum etkili olmaktan çok uzaktır. Bulgaristan Hükümeti aynı zamanda sınırların kapalı olduğu iddiasına yanıt olarak Türkiye-Bulgaristan sınırının açık olduğunu belirterek yapılan haberlerin gerçeği yansıtmadığını beyan etmiştir.

1989 Zorunlu Göçünün Başlaması

Bulgaristan Hükümeti’nin yaptığı baskılar neticesiz kalmış, Türkler asimile olmaya direnerek kendilerine dayatılanlara karşı çıkmaya devam etmiştir. 20-21 Mayıs 1989’da düzenlenen protesto yürüyüşünde, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu sayıları 10.000’i geçen Türk göstericiler, “*Türklerle özgürlük*”, “*Azınlık haklarımızı, Türkçe adlarımızı geri verin*”, “*Biz esir değiliz*” sloganlarıyla tepkilerini dile getirmişlerdir.¹⁴ Açlık grevleri ve direnişler sırasında Bulgaristan askerlerinin silahlı saldırıları sonucunda birçok Türk hayatını kaybetmiştir. Bağımsız

13 “Göçmen Heyeti, “Şikayet Dosyası””, *Cumhuriyet*, 25 Ocak 1985.

14 “Bulgar Askeri Türklere Ateş Açtı: 6 Ölü”, *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1989.; Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, 439.

İnsan Haklarını Koruma Derneği'nin kurulması ve Bulgaristan Türklerinin de bu derneğe üye olarak aktif katılımları, kendi içlerinde örgütlenmelerini kolaylaştırmıştır. Gelişmeler sonucunda Bulgaristan Hükümeti, Türkleri zorunlu pasaportlarla birlikte sınır dışı etmeye başlamıştır.¹⁵

Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov, istediği homojen sosyalist ulusu yaratmakta başarılı olamamış, bu durumun yanı sıra Türkiye'den ve dünyadan gelen tepkilerin odağına yerleşmiştir. Türklerin direnişi karşısında daha fazla direnemeyen Jivkov, Bulgar televizyonunda yaptığı konuşmada “Türkiye’yi, Türkiye’ye gitmek isteyen ya da orada yaşamak isteyen tüm Bulgar Müslümanlarına sınırlarını açmaya çağırıyorum” sözlerini kullanmıştır.¹⁶ Bu konuşmasında “Türk” kelimesini kullanmaktan kaçınarak “Bulgar Müslüman” ifadesini kullanması oldukça dikkat çekicidir. Bulgaristan Türklerinin, Türk olduğunu reddederek baskı yaptığı insanların aslında Bulgar olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük kitlesel göç olan 1989 Bulgaristan Zorunlu Göçü bu zemin üzerine oturtularak başlatılmıştır. Göç esnasında Türklerin sorunsuz bir şekilde ülkeden ayrılmalarına izin verilmemiş, aile üyelerinin bir kısmı gönderilirken bir kısmının gitmesine engel olunmuş, bu durumun yanı sıra mallarına ve paralarına da el konulmuştur. Mayıs 1990 yılına kadar, gruplar halinde vizeli ve vizesiz toplam 345.960 kişi Türkiye’ye giriş yapmıştır.¹⁷

2510 sayılı İskan Kanunu’nun 6. Maddesi gereğince Bulgaristan’dan gelen Türkler vatandaşlığa alınmıştır. 6. Madde’nin (A) fıkrasına göre; Muhacirler, sınırdan girdikleri yerin üst kademedeki mülkiye memuruna kendilerini ve aile üyelerini kaydettirerek “Muhacir Kağıdı” almaya ve vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamaya mecburdurlar. Muhacir kağıdı, geçici doğum kağıdı yerine geçmekle birlikte bir yıl geçerliliğe sahiptir. 6. Madde’nin (B) fıkrasına göre; Muhacirler, İcra Vekilleri Heyeti kararıyla hemen vatandaşlığa alınırlar. Reşit olmayan çocuklar, anne, baba veya yakın akrabaları üzerine kaydedilir. Kimsesiz gelen ve reşit olmayan çocuklar, yaş şartına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlar.¹⁸ Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakan Turgut Özal’ın ve diğer bakanların imzalarının yer aldığı bakanlar kurulu kararıyla birlikte isimleri listelerde yazılı birçok Türk kayıt altına alınmıştır. Aynı prosedür Turgut Özal’ın Cumhurbaşkanlığı döneminde de devam etmiştir.¹⁹

Türkiye-Bulgaristan Arasındaki Vizeli ve Vizesiz Geçişler

Büyük göçün başlamasından önce iki önemli sporcu Türkiye’ye iltica talebinde bulunmuştur. Bulgar Hükümeti’nin isim değiştirme politikasını uyguladığı dönemde adı “Naum Shalamanov” olarak değiştirilen Naim Süleymanoğlu, yapılan baskılara daha fazla dayanamamış 8-15 Kasım 1986’da düzenlenen Dünya Halter Şampiyonası için gittiği Avusturalya’nın Melbourne kentinde izini kaybettirmiştir. Bu kaçışın sonucunda Bulgaristan Hükümeti’nin tepkisinden çekinen

15 “Bulgaristan’dan Sınırdışı”, *Cumhuriyet*, 25 Mayıs 1989.

16 “Jivkov: Türkiye Sınırlarını Açsın”, *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1989.; Erjada Progonati, “Balkanlar’da Bir İnsanlık Dramı: 1989 Zorunlu Göçü”, *Bulgaristan Türkleri Kültür ve Hizmet Derneği (BULTÜRK)*, 2. Uluslararası Bulgaristan Sempozyumu 19-22 Haziran 2014, *Bildiri Kitabı*, İstanbul, 53-54.

17 Bülent Yıldırım, *Bulgaristan’da Türk Varlığı ve Nüfusu*, (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2020), 68.; “Zorunlu Göç Haracı”, *Cumhuriyet*, 6 Haziran 1989.

18 “BCA, 734.399.3.” (KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-), 1992)

19 “BCA, 634.882.9.” (KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-), 1989); “BCA, 650.42.3.”, (KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-), 1990)

Süleymanoğlu bir süre gizlenmiş, sonrasında Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmuş ve talebi kabul edilmiştir.²⁰ 14 Aralık 1986'da alınan karar doğrultusunda Süleymanoğlu Türk vatandaşlığına kabul edilmiş²¹, karar 15 Aralık 1986'da Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.²² Bulgaristan'ın ağır yönetimine karşı çıkan bir diğer isim güreşçi İlyas Şükrüoğlu'dur. Kanada'nın Vancouver kentinde düzenlenen Dünya Gençler Güreş Şampiyonası'na katılan Şükrüoğlu, Bulgar gözetiminden kaçarak Türkiye'ye iltica talebinde bulunmuş ve tıpkı Naim Süleymanoğlu gibi onun talebi de kabul edilmiştir. İki sporcu da Türk sporu için önemli katkıda bulunmuştur.²³

Haziran 1989'da Türkiye'ye vizesiz göç süreci başlamıştır. 81 gün süren vizesiz geçiş süreciyle birlikte 320.000'e yakın göçmen sınırdan geçerek Türkiye'ye giriş yapmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye girişlerin beklenenden fazla olması ve kontrolsüz bir şekilde bu sayıların artması sonucunda Türkiye 20 Ağustos 1989 tarihinde göçmenlerin vizeli geçiş yapmalarına karar vermiştir. Bunun sonucunda konsolosluklarda yoğun bir hareketlilik başlamış, geçiş yapan göçmen sayısında azalma görülmüştür. Günde 1000 kişiye vize verilerek göçmen sayısı kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda göçmenleri taşıyan ve halk arasında “*Utanç Treni*” adıyla bilinen trenin de Türkiye'ye girmesi yasaklanmıştır.²⁴

Vize uygulamasının başlatılmasındaki temel amaç; muhacirlerin haklarını teminat altına almak ve Bulgaristan'la göç anlaşması imzalayarak atılacak olan yeni adımlara hukuksal bir zemin hazırlamaktır. Bu doğrultuda Mayıs 1989'dan 1990 Mayıs'ına kadar geçen bir yıllık süreçte 34.098 kişi vizeyle Türkiye'ye geçiş yapmıştır.

20 Tamer Taşpınar, *Naim Cep Herkülü*, (Ankara: Ted Matbaacılık, 2019), 11-17.

21 “BCA, 567.549.3.”, (KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-), 1986)

22 *Resmi Gazete*, 15 Aralık 1986, sy 19312.

23 “İlyas Türkiye’de”, *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1987.

24 Ömer Engin Lütem, “1984-89 Dönemi Türkiye’nin Bulgaristan Politikası ve 89 Göçü”, *89 Göçü*, ed. Neriman Ersoy-Hacısalihioğlu ve Mehmet Hacısalihioğlu, (İstanbul: Balkar ve Balmed, 2012), 164-165.

Tablo 1: Bulgaristan'dan Türkiye'ye geçen göçmenlerin sayısal verileri²⁵

Tarih	Giriş Yapanlar Vizeli	Vizesiz	Toplam (Kişi)	Genel Toplam (Kişi)
Mayıs/1989	--	1.630	1.630	1.630
Haziran/1989	22	87.599	87.621	89.251
Temmuz/1989	79	135.237	135.316	224.567
Ağustos/1989	512	87.396	87.908	312.475
Eylül/1989	1.859	--	1.859	314.334
Ekim/1989	3.619	--	3.619	317.953
Kasım/1989	4.531	--	4.531	322.484
Aralık/1989	4.843	--	4.843	327.327
Ocak/1990	2.779	--	2.779	330.106
Şubat/1990	3.645	--	3.645	333.751
Mart/1990	4.595	--	4.595	338.346
Nisan/1990	4.360	--	4.360	342.706
Mayıs/1990	3.254	--	3.254	345.960
Toplam	34.098	311.862	345.960	345.960

Göçün büyük çoğunluğu vizesiz bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle bu oranın temmuz ayında arttığı gözlemlenmektedir. Vizeli geçişlerin başlamasıyla birlikte göç nüfusunda belirgin bir azalmanın yaşandığı tabloda gösterilmiştir.

Göçmenlerin İskan Ettirilmesi ve Bu Konu Üzerinde Yürütülen Çalışmalar

Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru başlayan bu kitlesel hareket neticesinde doğan en önemli sorunlardan birisi, göçmenlerin konaklama yerlerinin sağlanması olmuştur. Hukuki haklarının netleşmesi ve göçmen sürecinin sistematik bir zemine oturulması açısından, göçmenler 14 Haziran 1934 tarihli İskan Kanunu'na tabi tutulmuşlardır.²⁶ Gelen göçmenler için ilk olarak sınırlarda kamp kurulmuş, güvenlik gerekçesiyle Kapıkule ve Dereköy sınırlarında göçmenlerin bir süre bekletilmesi kararlaştırılmış ve ardından yurdun iç kesimlerine geçmeleri sağlanmıştır.²⁷ Göçmenler için geldikleri andan itibaren erzak yardımı, evlere yerleşenler için aylık 100.000-300.000 lira aralığında kira desteği, ücretsiz sağlık hizmetleri gibi yardımlar yapılmıştır. Yardımlar genel itibarıyla belirli yardım kuruluşları ve Fakir Fukara Fonu tarafından karşılanmıştır.²⁸

25 R. Ercüment Konukman, *Tarihi Belgeler Işığında Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, (Ankara, 1990), 61.

26 İsmail Yılmaz Aslan, "1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenlerinin Hukuki Durumu", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c. 10, sy 1-2 (1989): 63.

27 "Bulgar Sınırına Göçmen Kampı", *Cumhuriyet*, 8 Haziran 1989.

28 Aslan, "1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenlerinin Hukuki Durumu", 66.; Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan'dan 1989 Göçünün Nedenleri, Oluşumu ve Olası Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy. 3-4-5 (2012): 283.; Batuhan Alişoğlu ve Mehmet Kayıran, "Eskişehir Basınında 1989 Bulgaristan Göçü", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, c. 4, sy 7 (2021): 31.

Mevsimin yaz oluşu, kısa vadeli konaklama çözümlerini kolaylaştırmış, barınma sorunu çözümlene kadar göçmenler, yurtlarda, bazı kamu kuruluşlarında ve Kızılay'ın temin çadırlarda kalmıştır. Göçmenlerin bir kısmı ise daha önceden Türkiye'ye göç eden akrabalarının yanına yerleşmişlerdir.²⁹ Göçmenlerin büyük bir çoğunluğu İstanbul ve Bursa'ya yerleştirilirken, İzmir, Tekirdağ ve Kırklareli gibi göçmenlerin daha uyum sağlayabilecekleri illerin de sıkça tercih edildiği gözlemlenmiştir.³⁰

Yaklaşan kış şartlarıyla birlikte alınacak olan tedbirler hız kazanmış, çadırlar içinde soba kurulacak şekilde mevsim koşullarına uygun hale getirilmiştir. Eğitim-öğretim yılının da başlayacak olması nedeniyle yurtlar boşaltılmış, göçmenler için yeni yerleşim yeri arayışı başlamıştır.³¹

Göçmenler için askeri tesisler kullanıma açılmış, kullanılmayan binalar göçmenler için düzenlenerek yaşanılabilir bir hale getirilmiştir. Bunlardan birisi de Ankara Batıkent'te nakdi yetersizlikten dolayı inşası tamamlanamamış olan binaların kullanıma hazır hale getirilerek göçmenlere kiralanması şeklinde gerçekleşmiştir.³² Ne kadar geçici çözümlerle devlet günü kurtarmış olsa da göçmenlerin iskan ettirilmesi için kalıcı çözümler gerekliydi. Bu sebepten dolayı devlet göçmen konutlarının inşası için harekete geçmiş ve gerekli olan parayı Avrupa İskan Fonu'ndan 250 milyon dolar kredi temin ederek yapım çalışmalarına başlamıştır.³³ Bursa ve İzmir'de geçici konaklama yerleri kısa sürede kapasitesinin üstüne çıkmış, vaziyet Edirne Valiliği'ne bildirerek çözüm arayışına girilmiştir. Bu durumdan yola çıkılarak İzmir Gaziemir'de yeni bir sosyal tesis inşasına başlanılmış, gerekli olan para İslam Kalkınma Bankası'ndan 5.000.000 dolar hibe ve 10.000.000 dolar kredi şeklinde temin edilmiştir.³⁴

Göçmen Konutları'nın yapılması için öncelik göçmenlerin en yoğun olduğu İstanbul, Bursa, İzmir, Aydın illerine verilmiştir. Konutların yapımına hız kazandırmak için "devletin desteğinde kendi evini kendin yap" kampanyası başlatılmıştır. Tekirdağ Çorlu'da hayata geçirilen bu proje kapsamında evlerini inşa eden göçmenlere para ve malzeme yardımı yapılmıştır.³⁵

-
- 29 Hasan Pekdemir, "Bulgaristan'dan Gelen Göçmenlerin Türkiye'nin Sosyal Yapısına Etkileri (Eğitim, İstihdam, İskan)", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992), 34.
- 30 Gonca Eren, "Bulgaristan Göçmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 12, sy 65 (2019): 623.
- 31 İnginar Kemaloğlu, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, 222-223.
- 32 "Batıkent'te Göçmenlere Konut Arayışı", *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1989.
- 33 Cemile Bayraklı, "Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği", (Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2007), 88.
- 34 "BCA, 648.32.10." (KARARLAR DAİRE BAŞKANLIĞI (1928-), 1990)
- 35 Pekdemir, "Bulgaristan'dan Gelen Göçmenlerin Türkiye'nin Sosyal Yapısına Etkileri (Eğitim, İstihdam, İskan)", 37.

Tablo 2: Devlet tarafından yaptırılan konutlar³⁶

İLLER	KONUT SAYISI
Manisa	100
Tekirdağ (Çorlu)	100
Kırklareli	300
Ankara (Kalecik)	50
Eskişehir	120
Bilecik	120
İstanbul	638
Sivas (Gemerek)	10
Kütahya	50
İzmir	100
Adana	50
Çanakkale (Biga)	30
Çankırı	25
TOPLAM	1693

Tabloya göre göçmenler yoğun olarak Marmara Bölgesi ve çevresindeki illere yerleştirilmişlerdir. Yerleşimin İstanbul, İzmir, Kırklareli, Bilecik, Eskişehir gibi illerde daha fazla olmasının sebebi ise genel itibariyle daha önceden göç etmiş olan akrabalarının yanında olmak, iş imkanının fazla olması, mevsim koşulları ve diğer göçmenlerle aynı ortamda bulunmak istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Göçmenlerin İstihdam Edilmesi

Bütün mal varlıklarını geride bırakarak sıfırdan bir hayata başlayacak olan göçmen aileler için barınmadan sonraki en önemli ihtiyaç çalışabilecekleri bir iş olmuştur. Göçmenlerin çoğunun tarım ve sanayi işçisi olması ise istihdam edilmelerini kolaylaştırmıştır. Öyle ki Bulgaristan'da işçi sınıfının çoğunluğunu karşılayan Türklerin bir anda gitmeleri mali krize neden olmuştur. Türkiye'de kadınların çalışma hayatına yeni dahil olduğu bir dönemde göçmen kadınların da iş araması Türk vatandaşlar için şaşırtıcı olsa da kendilerine uygun iş kollarında yer bulabilmişlerdir.³⁷

36 Konukman, *Tarihi Belgeler Işığında Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, 88.

37 N. Aslı Şirin, "1989 Göçü ve Sonrası ile İlgili Türkiye'de Yapılan Sosyolojik Araştırmalarla İlgili Bir Değerlendirme", 89 *Göçü*, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu ve Mehmet Hacısalıhoğlu, (İstanbul: Balkar ve Balmed, 2012), 164-165.; Mustafa Demir, "Bulgaristan'dan Gerçekleşen Dışa Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri", *İnsan ve Toplum Bilimlerinin Akademik İncelemesi*, c. 2, sy 3 (2019): 289.

Tablo 3: İstihdam Edilen Göçmenlerin Meslekleri³⁸

STATÜ	SAYI	YÜZDE
Tarım İşçisi	20.762	30.6
Sanayi İşçisi	17.907	26.6
Yardımcı Hizmetler	9.542	14.2
Serbest	6.293	9.3
Teknik Eleman	4.970	7.4
Öğretmen	3.722	5.5
Ev Hizmetleri	1.494	2.2
Sağlık Hizmetleri	1.239	1.8
Memur (Çeşitli Kadrolarda)	824	1.2
Emekli	499	0.7
Engelli	40	0.5
TOPLAM	67.292	100.0

1989 Göçü, daha önceki yıllarda gerçekleşen diğer göçlerle karşılaştırıldığında eğitim seviyesinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Göçmenlerin çoğunun genç olması ve bu sayede kolay iş bulabilmesi, o dönemde iş bulamayan Türk halkının göçmen vatandaşlara karşı tutum sergilemesine sebebiyet vermiştir. Özellikle batı bölgesinde işçi sayısının artması, iş gücünün ucuzlamasına neden olmuştur. Uzun yıllar hizmet vermiş işçiler işten çıkartılarak yerlerine Bulgaristan'dan gelen göçmenler yerleştirilmiştir. Az maaşla çok iş yaptırma düşüncesinin giderek arttığı fabrika sektörü, göçmen haklarını yok saymıştır. Devlet bu uygulamada bulunan iş yerlerine cezai yaptırımlarda bulunarak yaşanan haksızlıkları kontrol altına almaya çalışmıştır.³⁹ Göçmenlerin bir kısmı ise Bulgaristan'dan aldıkları maaşla Türkiye'de kendilerine verilen maaş arasındaki farktan dolayı çalışmak istememişler, bu durum da haliyle ülkeye uyum sürecini zorlaştırmıştır.

Yüksek öğrenim diplomasına sahip 6.942 göçmenin Yüksek Öğretim Kurulu tarafından denklik işlemleri tamamlanmış, bu sayede kendilerine uygun pozisyonlarda işe başlamışlardır. Öğretmen, doktor, hemşire, sağlık memuru ve mühendislik diplomalarının ağırlıkta olduğu bu grubun istihdam edilmesi, Türkiye için olumlu bir gelişmedir.⁴⁰ Milli Eğitim Bakanlığı tarafından zorunlu göçle birlikte Türkiye'ye gelen öğretmenlere formasyon eğitimi verilerek, göçmenlerin yoğun olduğu illerdeki okullara yerleştirilmişlerdir. Eğitimli göçmenlerin sayısı eğitimsiz göçmenlerin sayısına oranla daha azdır. 20.069 kadın ve 13.316 erkek göçmenin herhangi bir diplomaya sahip olamamasının sebebi ise Bulgaristan Hükümeti'nin Türk okullarını kapatarak eğitimlerine engel olmasından kaynaklanmaktadır.⁴¹

Sonuç

Dış göçün hem göç veren hem de göç alan ülkeyi ekonomik ve sosyal olarak etkilediği göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Bulgaristan'ın 1989 Göçünün ardından mali kriz yaşaması ise bu savı destekler niteliktedir. Türkiye açısından düşünülecek olursa; göçün olumsuz etkilerini en aza

38 Konukman, *Tarihi Belgeler Işığında Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, 92.

39 “İşten Çıkarmalar Yoğunlaşıyor”, *Cumhuriyet*, 5 Temmuz 1989.

40 Konukman, *Tarihi Belgeler Işığında Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, 92.

41 “Göçmenlere Öncelikli İş”, *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1989.; Pekdemir, “Bulgaristan'dan Gelen Göçmenlerin Türkiye'nin Sosyal Yapısına Etkileri (Eğitim, İstihdam, İskan)”, 57.

indirmek, göçü nitelikli hale getirmek için iyi plan ve sorunsuz bir işleyiş gerekliydi. Türkiye'nin uyguladığı kriz yönetimi sayesinde göçmenler ülkeye kolay uyum sağlamış, olası karmaşanın önüne geçilebilmiştir.

Bir bilinmeze doğru gelen göçmenlerin sıfırdan hayatlarını kurmaları ne kadar zor olsa da kendilerine sunulan imkanları büyük bir özveriyle değerlendirebilmişlerdir. Lise ve üniversite mezunlarına denklik verilerek istihdam edilmeleri, emekçilerin ise kendilerine uygun pozisyonlarda iş bularak ülke yararına faaliyet göstermeleri Türkiye açısından olumlu bir gelişmedir.

Bir anda binlerce insanın barınma ihtiyacının giderilmesi ise belki de Türkiye'nin en çok zorlandığı konu olmuştur. Fakat iyi bir organizasyon sayesinde hem hiçbir aile mağdur edilmemiş hem de zaman kazanılarak gerekli inşaa faaliyetlerine başlanılmıştır. Göçmenler ve yerli halk arasında etkileşimin artması, olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlar da vermiştir. Özellikle göçmenlerin iş sahibi olması ve yerli halkın işsiz kalmalarına sebep olarak bu durumu göstermesi karşılıklı çatışmalara sebep olmuştur.

Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin 29 Aralık 1989 tarihli kararıyla birlikte, Todor Jivkov'un uyguladığı politika haksız bulunmuş ve Türklere haklarının iade edilmesine karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda Todor Jivkov yargılanmış ve 1989 Göçü devlet suçu ilan edilmiştir. Bulgaristan'da yaşanan bu gelişmeler sonucunda göçmenlerin büyük bir kısmı geri dönüş yaparken, yeni kurdukları düzenden memnun olanlar ise Türkiye'de kalmaya devam etmiştir.

Kaynakça

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 567/549/3 (14.12.1986)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 634/882/9 (25.09.1989)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 650/42/3 (30.04.1990)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 648/32/10 (18.03.1990)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 734/399/3 (11.12.1992)

“Bulgaristan İçin Gizli Oturum Kabul Edildi”, Cumhuriyet, 14 Şubat 1985.

“Sofya'dan Soğuk Yanıt”, Cumhuriyet, 2 Mart 1985.

“Göçmen Heyeti, “Şikayet Dosyası””, Cumhuriyet, 25 Ocak 1985.

“Bulgar Askeri Türklere Ateş Açtı: 6 Ölü”, Cumhuriyet, 23 Mayıs 1989.

“Bulgaristan'dan Sınırdışı”, Cumhuriyet, 25 Mayıs 1989.

“Jivkov: “Zorunlu Göç Haracı”, Cumhuriyet, 6 Haziran 1989

“Türkiye Sınırlarını Açsın”, Cumhuriyet, 30 Mayıs 1989.

“İlyas Türkiye’de”, Cumhuriyet, 23 Ağustos 1987.

“Bulgar Sınırına Göçmen Kampı”, Cumhuriyet, 8 Haziran 1989.

“Batıkent’te Göçmenlere Konut Arayışı”, Cumhuriyet, 25 Ağustos 1989.

“İşten Çıkarmalar Yoğunlaşıyor”, Cumhuriyet, 5 Temmuz 1989.

“Göçmenlere Öncelikli İş”, Cumhuriyet, 21 Haziran 1989.

Resmi Gazete, Aralık 1986.

TBMM Tutanak Dergisi (16 Nisan 1985), Dönem: 17, Yasama Yılı: 2, Cilt: 15.

TBMM Tutanak Dergisi (7 Haziran 1989), Dönem: 18, Yasama Yılı: 2, Cilt: 28.

Alişoğlu, Batuhan ve Kayıran, Mehmet. “Eskişehir Basınında 1989 Bulgaristan Göçü”, *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 4/7 (2021): 17-40.

Alp, İlker. *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi*, Ankara: 1990.

Aslan, İsmail Yılmaz. “1989’da Gelen Bulgaristan Göçmenlerinin Hukuki Durumu”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10/1-2. (1989): 63-68.

Bayraklı, Cemile. “Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, 2007: 28-89.

Demir, Mustafa. “Bulgaristan’dan Gerçekleşen Dışa Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *İnsan ve Toplum Bilimlerinin Akademik İncelemesi*, 2/3. (2019): 279-296.

Ekici, Süleyman, Gökhan Tuncel. “Göç ve İnsan”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/1 (2016): 9-20.

Eren, Gonca. “Bulgaristan Göçmenlerinin Yaşadıkları Sorunlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12/65 (2019): 611-625.

Funnemark, Bjorn Cato. “Bulgaristan’daki Türk ve İslam Azınlığa Baskı”, *Belleten*, 51/201 (1987): 1461-1465.

İnginar Kemaloğlu, Ayşegül, *Bulgaristan’dan Türk Göçü (1985-1989)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi 2012.

Konukman, R. Ercüment. *Tarihi Belgeler Işığında Büyük Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, Ankara: 1990.

Kuyucuklu, Nazif. “Bulgaristan’dan 1989 Göçünün Nedenleri, Oluşumu ve Olası Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3-4-5 (2012): 269-294

Lütem, Ömer Engin. “1984-89 Dönemi Türkiye’nin Bulgaristan Politikası ve 89 Göçü”, ed. Neriman Ersoy-Hacısalıhoğlu ve Mehmet Hacısalıhoğlu, İstanbul: *Balkar ve Balmed* (2012): 137-170.

Nizamoğlu, Taner. “Bulgaristan Komünist Partisi Belgelerine Göre Zorla İsim Değiştirme Operasyonu ve 1989 Göçü”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2022: 32-50.

Özgür, Gülay. “Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında

Nüfus Göçü”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi 2008: 48-69.

Pekdemir, Hasan. “Bulgaristan’dan Gelen Göçmenlerin Türkiye’nin Sosyal Yapısına Etkileri (Eğitim, İstihdam, İskan)”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi 1992: 33-59.

Progonati, Erjada. “Balkanlar’da Bir İnsanlık Dramı: 1989 Zorunlu Göçü”, *Bulgaristan Türkleri Kültür ve Hizmet Derneği (BULTÜRK)*, 2. Uluslararası Bulgaristan Sempozyumu 19-22 Haziran 2014, *Bildiri Kitabı*, İstanbul (2020): 51-59.

Şimşir, Bilal N. *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2009.

Şirin, N. Aslı. “1989 Göçü ve Sonrası ile İlgili Türkiye’de Yapılan Sosyolojik Araştırmalarla İlgili Bir Değerlendirme”, ed. Neriman Ersoy-Hacısalihoglu ve Mehmet Hacısalihoglu, İstanbul: *Balkar ve Balmed* (2012): 397-420.

Taşpınar, Tamer. *Naim Cep Herkülü*, Ankara: 2019.

Yıldırım, Bülent. *Bulgaristan’da Türk Varlığı ve Nüfusu*, İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayınları, 2020.

Ek-1: Naim Süleymanoğlu'nun Türk vatandaşlığına kabulünü gösteren belge.⁴²

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 632-236/1918(1986) A N K A R A
Konu : Naim SÜLEYMANOĞLU'nun
Vatandaşlığa kabulü 14/12/1986

BAŞBAKANLIĞA

Vatandaşlığımıza alınma talebinde bulunan Bulgar Mülteci Naim SÜLEYMANOĞLU'nun hakkında Emniyet Makamlarınca yapılan incelemede Vatandaşlığımıza alınmasına mani halinin bulunmadığı ve durumunun 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 7/c Maddesine uygun bulunduğu anlaşıldığından, vatandaşlığımıza kabulü için Bakanlar Kurulundan gerekli kararın alınmasını arz ve teklif ederim.

EKİ:Liste(5)

Yıldırım AKBULUT
İçişleri Bakanı

42 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 567/549/3 (14.12.1986)

Ek-2: Naim Süleymanoğlu'nun Türk vatandaşlığına kabulünü gösteren belge.⁴³

Liste No. : -1-

Türk Vatandaşlığına Alınma Listesi

Kanun ve Madde No. 403/7

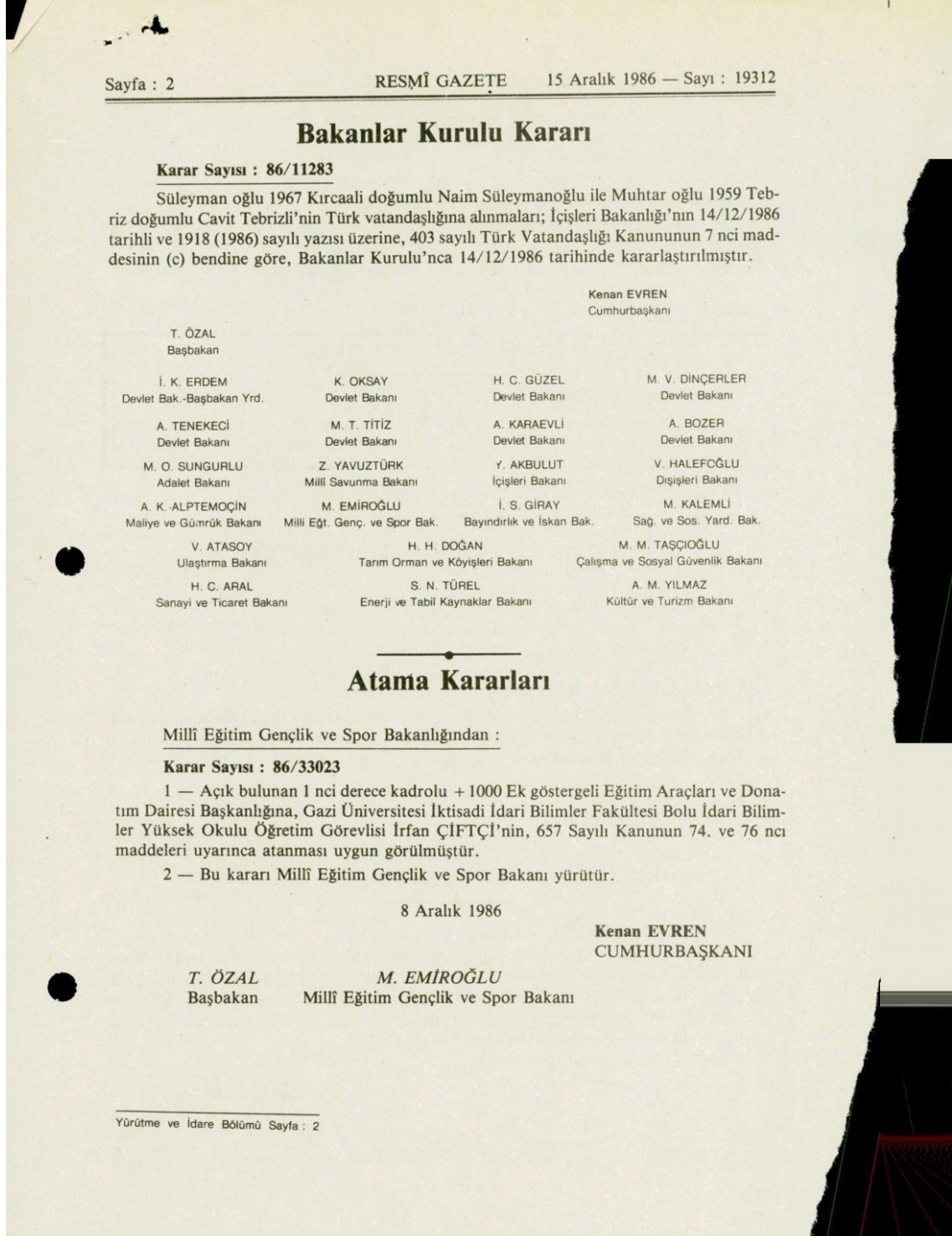
/ / 19 gün ve sayılı
kararnamenin ekidir.

Sıra No.	Dosya No.	Soyadı ve Adı	Baba Adı	Doğum yeri ve tarihi	Medeni hali	Uyruklığı ve Soy
1-	236-1918(86)	SÜLEYMANOĞLU Naim	Süleyman	Kırcaali 1967	Bekar	Bulgar-Türk
Yukarıdaki ismi yazılı adı geçenin durumu dosyasına uygundur.						
		Kadriye BAYRAK Memur			Ganimet YUSUF Şef	
		Hilmi KAYAŞ Vat.İgl.Dai.Bşk.				
		Nihat UÇKILDIZ Genel Müdür				

Form : 51

43 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA). Kararlar Daire Başkanlığı (1928-). 567/549/3 (14.12.1986)

Ek-3: Naim Süleymanoğlu'nun Türk vatandaşlığına kabulünün Resmi Gazete'de yayınlanması.⁴⁴

Ek-4: 23 Ağustos 1987 Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan "İlyas Türkiye" de haberi.

CUMHURİYET/12

HABER

Erenköy'de yaralama

İstanbul Haber Servisi — Erenköy'de meydana gelen olayda bir kişi tabanca ile ağır yaralandı. Feritbey sokaktaki Bahçe apartmanında geceyarısı emekli deniz astsubayı olduğu bildirilen Mehmet Fevzi Develioğlu (75) ile Erdem Yılmaz arasında tartışma çıktı. Olay sırasında Develioğlu, Erdem Yılmaz'ı belyik tabancası ile yaraladı. Ağır yaralanan Erdem Yılmaz ameliyata alındı.

Demokrasi paneli

İstanbul Haber Servisi — Demokrasi ve referandum paneli dün yapıldı. Panelde Aziz Nesin, Şükran Ketenci, Ali Taygun ve Çağatay Anadol birer konuşma yaptı. Panelde insan haklarına duyulan saygı nedeniyle referandumda evet denilmesi istendi.

Kezban'da AIDS çıkmadı

KAYSERİ (Cumhuriyet) — Ankara Hacettepe Üniversitesi'nde kendisine AIDS'li kan verildiği öne sürülen Kezban Altıngöz'ün ilk testinde AIDS virüsüne rastlanmadığı açıklandı. Kayseri Devlet Hastanesi Başhekimi Ahmet Atalay ile Uzman Dr. Ayşe Demirçelik ise, yaptıkları incelemenin ilk test olduğunu ve kesinlik kazanmadığını belirterek AIDS virüsünün ileride ortaya çıkıp çıkmayacağı konusunda bir tahmin yürütülemeyeceğini söylediler.

İliç Belediye Başkanı görevden alındı

ERZURUM (Cumhuriyet Bürosu) — Erzurum'un İliç ilçesi Belediye Başkanı Zikri Akın, yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle bakanlıkça görevinden alındı. Akın'ın görevden alınmasından sonra yerine ANAP'lı belediye encümen üyesi Selim Yavuz atandı. 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde bağımsız olarak belediye başkanı seçilen, daha sonra MÇP'ye, arkasından da DYP'ye geçen Zikri Akın hakkında, çeşitli kişi ve kuruluşlarca 20'ye yakın yolsuzluk davaları açılmıştı.

İlyas Türkiye'de

Kanada'da yapılan Dünya Güreş Şampiyonası sırasında Bulgar kampından kaçarak Türkiye'ye iltica eden İlyas Şükrüoğlu dün geldi. Şükrüoğlu, beraberinde daha önce Türkiye'ye iltica eden Naim Süleymanoğlu olduğu halde Başbakan Özal tarafından kabul edildi.

İstanbul Haber Servisi — Kanada'da yapılan Dünya Gençler Güreş Şampiyonası sırasında Bulgar kampından kaçan ve Türkiye'ye iltica isteminde bulunan İlyas Şükrüoğlu (21), dün İsviçre Hava Yolları'na ait bir uçakla İstanbul'a geldi. Şükrüoğlu'na Atatürk Havalimanı'nda görkemli bir karşılama töreni yapıldı.

Kanada'nın Ottawa kentinden ayrılarak Montreal üzerinden İsviçre'nin Zürih kentine gelen Şükrüoğlu, daha sonra Türk yet-

kili makamlarınca İsviçre Hava Yolları'na ait bir uçağa bindirilerek öğleden sonra saat 15.45 sıralarında Türkiye'ye getirildi.

İlyas Şükrüoğlu'nu Atatürk Havalimanı Protokol Salonu'nda, Balkan Göçmenleri Derneği Genel Başkanı Mümin Gençoğlu, Balkan Türkleri Derneği Başkanı Ahmet Çavuş, Güreş Federasyonu Genel Sekreteri Orhan Kadıgil, İstanbul Beden Terbiyesi İl Müdürü Sabri Sadıklar, Halter Federasyonu Başkanı Arif Nurettin Say, Halter Federasyonu

Asbaşkanı Halil Kılıçoğlu, Bulgaristan'dan kaçan halterci Naim Süleymanoğlu, Romanya'dan Türkiye'ye gelip iltica eden güreşçiler Rahmi Harunoğlu ve Nazif Karadeniz ile çok sayıda gazeteci karşıladı.

Yaklaşık yarım saat süren bir basın toplantısı düzenleyen İlyas Şükrüoğlu, Türkiye'ye geldiği için çok mutlu olduğunu belirterek, "Kardeşlerimi gördüğüm için çok sevindim. Çok istiyorum, Türk bayrağını kaldırmak yukarıya ve marşımızı söylemek... Kurtulduguma seviniyorum Bulgaristan'dan... İstiyorum annem, babam ve kardeşlerim hepsi gelsinler Türkiye'ye" dedi. Şükrüoğlu, ailesinin Bulgaristan'ın Burgaz bölgesinde oturduğunu söyledi ve şunları ekledi: "Beş kardeşiz. Üç erkek, iki kız. Bulgaristan'da gençlerde iki kez şampiyon oldum. Büyüklükte ikincilik aldım. Yurtdışına ilk kez çıkınca hemen kaçtım Türkiye'ye. Kanada'da yaşarlar bittikten sonra Bulgar Konsolosluğu çok sıkı tutuyordu bizi, kaçmayalım diye... Bulgar bir güreşçi arkadaşla resimlere bakacağız diye çıktık dışarıya.. Ben fark ettirmeden kaçtım ve konsolosluğa sığındım."

Özal kabul etti

İlyas Şükrüoğlu daha sonra İstanbul'dan Ankara'ya geçti ve Başbakan Turgut Özal tarafından kabul edildi. Özal kabulde, Türk azınlığa yapılan zulmün büyüklüğünün İlyas'ın durumunun gösterdiğini söyledi ve "Naim'e arkadaş geldi" dedi.

İlyas Şükrüoğlu'ndan kaçışı hakkında bilgi alan Başbakan Özal, özetle şunları söyledi: "Biz, başta Bulgarlarla iyi niyet ilişkileri içinde bir görüşme diyalogu başlatmak istedik. Ancak onlar yanaşmadı. Böyle dünyaca ünlü şampiyonların kaçması Bulgaristan'da yaşayan Türklerin durumları konusunda dünya kamuoyuna bilgi vermektedir. Biz, Bulgaristan'da yaşayan tüm soydaşlarımızı geri getirmek istedik, ama kabul etmediler. Bulgarların dünyadaki prestij ve itibarları zaten azdı, ancak tamamen sıfırına indi."

Başbakan Özal, İlyas Şükrüoğlu'nun da Naim Süleymanoğlu gibi manevi evladı olduğunu söyledi. "Naim'e verilen imkânlar, İlyas'a da verilecek" dedi.

İKİ MANEVİ EVLAT — Başbakan Özal, Bulgaristan'dan Türkiye'ye iltica eden güreşçi İlyas Şükrüoğlu'nu kabul etti. Türkiye'ye daha önce iltica eden halterci Naim Süleyman'ın da hazır bulunduğu kabulde Başbakan, Şükrüoğlu'nun da manevi oğlu olduğunu söyledi.

Ek-5: İzmir Gaziemir’de inşa edilecek olan sosyal tesis ve altyapı çalışmaları için kullanılmak üzere İslam Kalkınma Bankası’ndan sağlanan 15 milyon dolarlık anlaşmanın yürürlüğe girmesi.⁴⁵

T.C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR ve KARARLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

BAKANLAR KURULU KARARI

90/ 300

Bulgaristan’dan göçe zorlanan soydaşlarımızın iskan edileceği İzmir-Gaziemir yerleşim bölgesinde gerçekleştirilecek olan sosyal tesisler ve altyapı inşaatının finansmanında kullanılmak üzere İslam Kalkınma Bankası’ndan sağlanan 5.000.000.- ABD Doları tutarındaki hibe ve 10.000.000.- ABD Doları tutarındaki krediyle ilgili olarak 30 Ocak 1990 tarihinde Ankara’da imzalanan ekli İkrar ve Bağış Anlaşması’nın, imza tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmesi; Devlet Bakanlığı’nın 13/3/1990 tarihli ve 1380 sayılı yazısı üzerine, 3595 sayılı 1990 Mali Yılı Bütçe Kanunu’nun 40 ıncı maddesine göre, Bakanlar Kurulu’nca 18/ 3/1990 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

Y. AKBULUT
BAŞBAKAN

TURSUN ÖZAL
CUMHURBAŞKANI

Devlet Bak. ve Başbakan Yrd.	M. KECECİ Devlet Bakanı	K. İNAN Devlet Bakanı	H. DOĞAN Devlet Bakanı
B. TANIR Devlet Bakanı	C. CİCER Devlet Bakanı	İ. CEMAL Devlet Bakanı	M. CEMAL Devlet Bakanı
M. YAZAR Devlet Bakanı	İ. ÖZARSLAN Devlet Bakanı	E. KORKUKMAN Devlet Bakanı	İ. ÖZDEMİR Devlet Bakanı
M. TAŞAR Devlet Bakanı	K. AKKAYA Devlet Bakanı	H. ÖRMEZ Devlet Bakanı	M. S. KURBAN Adalet Bakanı
İ. S. GİRAY Millî Savunma Bakanı	A. AKSU İçişleri Bakanı	A. BOZER Dışişleri Bakanı	E. PAKDEMİRLİ Maliye ve Gümrük Bakanı
A. AKYOL Millî Eğitim Bakanı	C. ALTINAY Bayındırlık ve İmarat Bakanı	H. SIVGIN Sağlık Bakanı	C. TUNÇER Ulaştırma Bakanı
K. AKAR Tehm. Orman ve Köylere Bakanı	E. AKUT Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı	S. YÜREK Sanayi ve Ticaret Bakanı	F. KURT Enerji ve Tab. Kay. Bak.
N. K. ZEYBEK Kültür Bakanı	İ. AKÖZÜM Turizm Bakanı		

Dosya No.
112-80
331